

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ТАНИЛЦУУЛГА-2017

2018 ОН

ОРШИЛ

Хөдөө аж ахуйн салбарын үйл ажиллагаа нь бусад хүчин зүйлээс илүүтэйгээр байгаль, цаг агаараас хамааралтай бөгөөд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн нь үндсэндээ хүн амын хүнсний хэрэглээ, боловсруулах үйлдвэрлэлийн болон үйлчилгээний салбарын түүхий эдийн хэрэглээг хангахад зориулагддаг.

Дэлхийн улс орнуудын нэгэн адил манай улсын эдийн засгийн хөгжилд хөдөө аж ахуйн салбар нь ихээхэн чухал байр эзэлдэг салбарын нэг юм.

Энэ удаагийн танилцуулгад мал аж ахуйн, газар тариалангийн салбарын 2017 оны төлөв байдлыг нэгтгэн тусгав.

“Монгол Улсын Үндсэн хууль”-нд “Мал сүрэг” –ийг үндэсний баялаг мөн гэж хуульчлан зааж, мал тооллогыг улсын хэмжээнд жил бүр зохион байгуулж, үр дүнг нь макро түвшинд хийгддэг тооцоо, судалгаанд ашиглаж, салбарын талаар удирдлагын шийдвэр гаргах мэдээллийн эх үүсвэр болгон ашиглаж байна.

Монгол Улсын “Статистикийн тухай” хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2003 оны 224 дүгээр тогтоол, Аймгийн Засаг даргын А/480 тоот захирамжийн дагуу мал, тэжээвэр амьтдын тооллогыг 2017 оны 12 дугаар сарын 7-ноос 17 ны өдрүүдэд зохион байгуулж явууллаа.

Манай аймгийн хөдөө аж ахуйн салбарын өнөөгийн байдалд дүгнэлт хийж, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг боловсруулах, төлөвлөхөд энэхүү танилцуулга, судалгааны материал суурь мэдээлэл нь болно гэдэгт итгэж байна.

ТЭМДЭГЛЭЭНИЙ ТАЙЛБАР:

_ - Гүйцэтгэл байхгүй

СЭ – Сэлэнгэ

ГС – Говьсүмбэр

ДА – Дархан-Уул

ДО – Дорноговь

ДУ – Дундговь

ӨМ – Өмнөговь

ТӨ -- Төв

Аб - Алтанбулаг

Ер - Ерөө

Зб - Зүүнбүрэн

Ма – Мандал

Ор – Орхон

Са – Сант

Цн – Цагааннуур

Бг – Баянгол

Сн – Сайхан

От – Орхонтуул

Бб – Баруунбүрэн

Шр – Шаамар

Хр – Хүдэр

Сб – Сүхбаатар

Жа – Жавхлант

Тү – Түшиг

Ху - Хушаат

ГАРЧИГ

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ	5
1.МАЛ АЖ АХУЙ	5
1.2. НИЙТ МАЛЫН ТОО	6
1.3. АМИНЫ МАЛЫН ТОО	6
1.4. БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, төрлөөр	7
1.5. 100 ЭХЭЭС БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, төрлөөр.....	8
1.6. ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУСЫН ХОРОГДОЛ.....	9
1.7. ОНЫ ЭХНИЙ МАЛД ТОМ МАЛЫН ХОРОГДЛЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, төрлөөр.....	10
1.8. МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, сумаар.....	10
1.9. МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, сумаар	11
1.10. МАЛЧДЫН ТОО, сумаар	12
1.11. МАЛЧИН ӨРХИЙН НИЙГЭМ АХУЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТ,	12
1.12. МАЛТАЙ ӨРХИЙН БҮЛЭГЛЭЛТ, малын тооны бүлгээр,	13
II. ГАЗАР ТАРИАЛАН	13
2.1. ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙ	14
2.2. ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙ, ургамлын төрлөөр.....	14
2.3. ХУРААСАН УРГАЦ, ГА-ГИЙН УРГАЦ.....	16
2.4.НИЙТ ХУРААН АВСАН УРГАЦ, ургамлын төрлөөр.....	17
2.5.СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН БЭЛЧЭЭРИЙН ДААЦЫН СУДАЛГАА	18
ДҮГНЭЛТ	19
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ:.....	22

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Малтай өрх. Малчин өрхөөс гадна малыг ахуй амьдралдаа туслах чанарын үүрэгтэй өсгөн үржүүлдэг өрх.

Малчин өрх. Жилийн 4 улирлын туршид малаа маллаж, малын ашиг шим нь тэдний амжиргааны эх үүсвэр болж байгаа өрх.

Малчид. Жилийн 4 улирлын туршид мал аж ахуйг эрхэлж, малын ашиг шим нь тэдний амжиргааны эх үүсвэр болдог 16 ба түүнээс дээш насны хүмүүсийг хэлнэ.

Өсвөр насны мал.

Тэмээ-Өнгөрсөн жилийн төл, 2, 3 настай

Адуу-Өнгөрсөн жилийн төл, 2 настай

Үхэр--Өнгөрсөн жилийн төл

Төл мал. Тухайн жилийн төлийг хэлнэ.

Бэлэн хээлтэгч. Малын төрөл бүр дээр сүүлийн 2 насны эм малыг хамруулна.

Малын тоо, толгойн өсөлт. Оны эцсийн малаас оны эхний малыг хассан зөрүү. Харьцангуй үзүүлэлтийг оны эцсийн малын тоог эхний малын тоонд харьцуулсан харьцаагаар тодорхойлогдоно. Малын өсөлтийн **орлого тал** нь төл бойжилт, **зарлага тал** нь хэрэглээний зарлага, том малын зүй бус хорогдол болно.

100 эхээс бойжуулсан төл. Бойжуулсан төлийн тоог оны эхний хээлтэгч малын тоонд харьцуулж гаргах ба энэ нь 100 төл тутамд бойжсон төлийн тоог хэлнэ.

Тариалангийн талбай талбай. Хөдөө аж ахуйн таримал ургамлыг тариалсан талбайг хэлнэ. Тариалангийн талбайг тариалсан талбай, хураасан талбай, өнжсөн талбай, уринш боловсруулсан талбай гэж ангилна.

Тариалсан талбай. Тухайн жилд үр суулгасан газрын нийт талбайн хэмжээг хэлнэ.

Хураасан талбай. Тухайн жилд ургацыг хурааж авсан газрын нийт талбайн хэмжээг хэлнэ.

Га-гийн ургац. Талбайн нэг нэгжээс /1 га-аас/ авах газар тариалангийн бүтээгдэхүүний /ургацын/ хэмжээ бөгөөд га-гийн ургацыг тодорхойлохдоо тухайн төрлийн ургамлыг хурааж авсан бүх ургацыг тариалсан талбайн хэмжээнд нь харьцуулж тодорхойлно.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ

1.МАЛ АЖ АХУЙ

Монгол Улсын малын тоо 2017 онд 66219.0 мянган толгой малтай болсон байна. Энэ нь урьд оны мөн үеэс мал 7.6 хувиар өссөн байна.

Төвийн бүсийн нийт мал 15193.4 мянган толгой болж 2016 оноос 1.04 сая толгойгоор өсчээ.

1.1 МАЛЫН ТОО, сүүлийн 5 жилээр, бүс, аймаг

Он	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Улсын дүн	40 920.9	45 144.3	51 982.6	55979.8	61549.2	66219.0
ТӨВИЙН БҮС						
Бүсийн дүн	9 463.9	10 604.9	12 288.4	13206.5	14154.4	15193.4
ГС	226.1	272.8	339.4	379.5	397.9	438.4
ДА	268.4	279.1	324.2	288.4	324.2	310.9
ДО	1 327.9	1 516.4	1 686.8	1801.2	1752.9	2001.6
ДУ	1 671.9	1 996.3	2 435.7	2764.4	3059.8	3593.0
ӨМ	1 419.3	1 653.3	1 849.0	2055.8	2313.9	2654.4
СЭ	1 305.6	1 314.2	1 471.7	1458.7	1599.7	1509.9
ТӨ	3 244.7	3 573.0	4 181.5	4458.6	4705.8	4685.1

2017 онд аймгийн дүнгээр нийт малын тоо 1509.9 мянган толгой болж улсын дүнгийн 2.2 хувь, төвийн бүсийн дүнгийн 9.9 хувийг эзэлж байна.

Малын тоог 1970 онтой харьцуулахад 4.3 дахин, 1980 онтой харьцуулахад 3.8 дахин, 1990 онтой харьцуулахад 2.9 дахин, 2000 онтой харьцуулахад 2.3 дахин өссөн байна. 2010 онтой харьцуулахад 244.2 мянган толгой буюу 19.2 хувиар өссөн нь 1 хүнд 13.9 толгой мал ногдож байна.

1.2. НИЙТ МАЛЫН ТОО , NUMBER OF LIVESTOCK

/мян.тол, thous.heads/

Он Year	Бүгд Total	Тэмээ Camel	Адуу Horse	Үхэр Cattle	Хонь Sheep	Ямаа Goat
1970	348.95	0.15	17.9	59.9	251.3	19.7
1980	397.87	0.17	21.4	70.4	287.8	18.1
1990	512.5	0.25	33.8	99.2	351.3	27.9
1995	504.7	0.3	41.1	97.6	295.1	70.6
2000	654.4	0.69	45.9	108.5	333.5	165.8
2005	627.5	0.41	37.1	73.7	277.6	238.7
2010	1265.7	0.8	61.8	143.5	612.2	447.4
2011	1260.8	0.59	65.3	151.9	581.6	461.4
2012	1305.5	0.62	68.1	159.6	612.1	465.1
2013	1314.2	0.5	71.5	171.5	624.2	446.6
2014	1471.7	0.5	79.8	196.6	698.9	495.9
2015	1458.7	0.48	82.1	207.8	686.9	481.3
2016	1599.7	0.52	93.5	224.2	749.3	532
2017	1590.9	0.5	95.4	218.4	699.3	496.3

1.3. АМИНЫ МАЛЫН ТОО

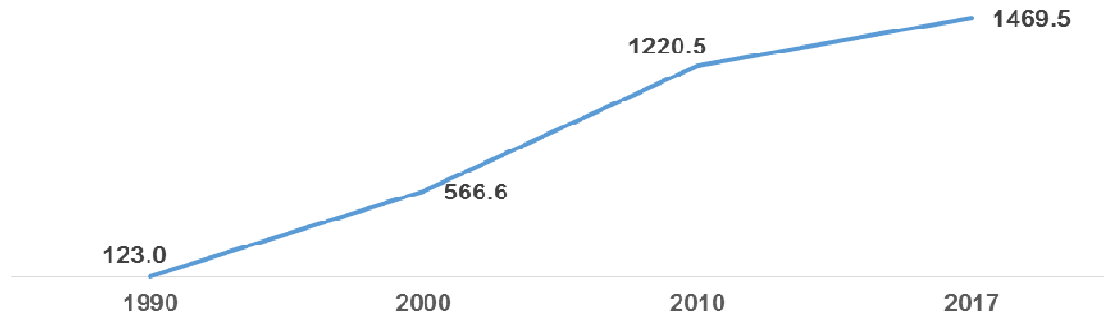
NUMBER OF PRIVATE LIVESTOCK, /мян.тол, thous.heads/

Он Year	Бүгд Total	Тэмээ Camel	Адуу Horse	Үхэр Cattle	Хонь Sheep	Ямаа Goat
1990	123	0	14.8	40.2	50.4	17.6
1995	314	0.031	33.8	73.7	143.4	63.1
2000	566.6	0.37	43.1	96.8	267	159.3
2005	594.2	0.25	35.1	69.2	256.8	232.8
2010	1220.5	0.76	59.9	134.5	586.9	438.4
2011	1224.4	0.57	63.9	143.8	562.5	453.6
2012	1266.7	0.6	66.1	151.6	591.5	456.9
2013	1278.9	0.49	69.3	163.6	605.3	440.2
2014	1432.7	0.5	77.6	188.2	678.5	488
2015	1419.4	0.5	80.3	196.7	667.8	474.1
2016	1560.6	0.5	91.3	212	731.3	525.3
2017	1469.5	0.5	93.4	205.4	681.5	488.7

2017 онд нийт малын 97.3 хувийг иргэдийн мал эзлэж байна. Үүнийг 1990 онтой харьцуулахад иргэдийн мал 11.9 дахин, 2000 оныхоос 2.6 дахин, 2010 оныхоос 20.4 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна.

Амины малын тоо number of livestock

/мян. Tonthous.heads/

2017 оны жилийн эцсийн байдлаар 529990 толгой төл бойжиж байгаа нь 1990 оны мөн үетэй харьцуулахад 2.9 дахин, 2000 онтой харьцуулахад 2.8 дахин их, 2010 онтой харьцуулахад 39.4 хувь буюу 149.9 мянган төл илүү бойжуулсан байна.

1.4. БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, төрлөөр

NUMBER OF SURVIVALS, by type

Он Year	Бүгд Total	Ботго Camel	Унага Horse	Турал Cattle	Хурга Sheep	Ишиг Goat
1990	184833	38	4210	28341	141271	10973
1995	158307	24	6581	29575	98347	23780
2000	190627	55	6302	28281	105268	50721
2005	220534	84	8126	22779	102808	86737
2010	380063	80	9380	35963	202146	132494
2011	505009	94	14280	45366	259403	185866
2012	491321	73	14317	50332	242556	184043
2013	502662	89	15692	54052	251559	181270
2014	545653	81	16719	58245	278307	192301
2015	569255	70	18350	68062	288417	194356
2016	598953	89	20059	69393	303344	206068
2017	529990	96	19035	66338	267529	176992

2017 онд 100 эхээс бойжуулсан төл 72 болсон нь 1995 оноос 4, 2000 оноос 8, толгойгоор тус тус илүү, харин 1990 оноос 1, 2010 оноос 23, 2016 оноос 16 толгойгоор тус тус бага төл хүлээн авчээ.

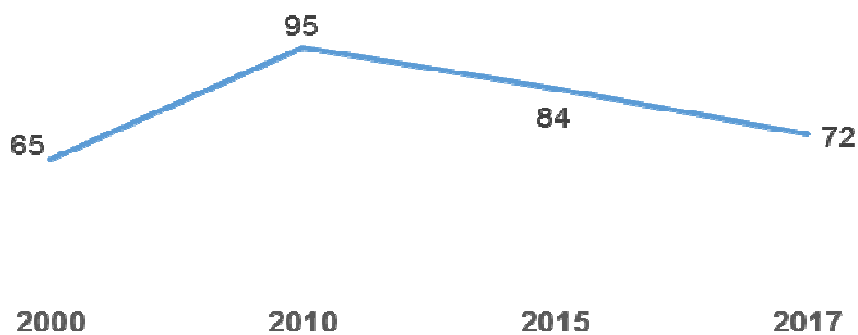
1.5. 100 ЭХЭЭС БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, төрлөөр

AVERAGE SURVIVAL RATE PER 100 FEMALE BREEDING STOCK, head, by type

Он Year	Бүгд Total	Ботго Camel	Унага Horse	Тугал Cattle	Хурга Sheep	Ишиг Goat
1990	73	49	51	64	75	83
1995	69	28	62	77	62	113
2000	65	50	43	63	63	76
2005	85	46	68	80	85	88
2010	95	41	59	62	66	56
2011	87	40	72	70	92	86
2012	80	31	69	73	81	83
2013	82	38	75	79	84	82
2014	80	43	68	71	82	83
2015	84	38	74	83	85	84
2016	88	49	78	81	91	89
2017	72	55	65	70	74	71

Бойжуулсан төл, number of survivals

/толгой head/

1.6. ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУСЫН ХОРОГДОЛ

LOSES OF ADULT ANIMALS, by type

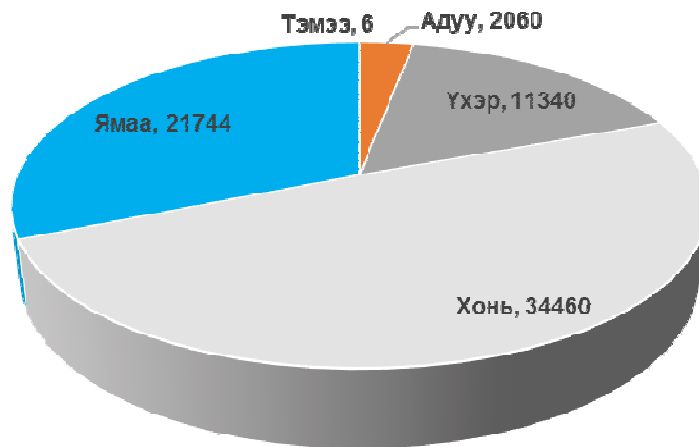
/мян.тол, thous.heads/

Он Year	Бүгд Total	Тэмээ Camel	Адуу Horse	Үхэр Cattle	Хонь Sheep	Ямаа Goat
1990	18.7	0.027	1.3	3.4	13.4	0.6
1995	25.9	0.013	1.4	5.3	17.2	2
2000	16.2	0.005	1.2	3.6	9.2	2.2
2005	3.9	0.006	0.62	0.73	1.34	1.2
2010	102.7	0.013	1.45	10.6	42.6	48
2011	7.3	-	0.35	0.96	3.4	2.6
2012	9.2	-	0.4	0.7	5.8	2.3
2013	6.5	0.002	0.5	1	2.53	2.5
2014	2.9	0.008	0.4	0.5	1.1	0.9
2015	8.2	0.004	0.5	1.7	3.3	2.7
2016	3.3	0.002	0.2	0.8	1.2	1.1
2017	69.6	0.006	2.1	11.34	34.5	21.7

2017 оны жилийн эцсийн байдлаар оны эхний малын 4.35 хувьтай тэнцэх 69.6 мянган толгой мал хорогдоод байна.

Үүнийг өмнөх онуудын мөн үетэй харьцуулахад 1990 оныхоос 3.7 дахин, 1995 оныхоос 2.6 дахин, 2015 оныхоос 8.4 дахин их мал тус тус хорогдсон байна.

Том малын зүй бус хорогдол /төрөлөөр, толгой/

1.7. ОНЫ ЭХНИЙ МАЛД ТОМ МАЛЫН ХОРОГДЛЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, төрлөөр

PERCENTAGE OF LOSSES TO TOTAL OF LIVESTOCK AT BEGINNING OF YEAR, by type

Он Year	Бүгд Total	Тэмээ Camel	Адуу Horse	Үхэр Cattle	Хонь Sheep	Ямаа Goat
1990	3.7	10.8	3.8	3.4	3.8	2.2
1995	5.1	4.3	3.4	5.4	5.8	2.8
2000	2.5	0.7	2.6	3.3	2.8	1.3
2005	0.6	1.5	1.7	1	0.5	0.5
2010	6.6	1.8	2.5	12.4	5.8	7.8
2011	0.6	0.8	0.5	0.6	0.6	0.6
2012	0.7	0.5	0.6	0.4	0.9	0.5
2013	0.5	0.4	0.7	0.6	0.4	0.6
2014	0.2	1.5	0.4	0.3	0.2	0.2
2015	0.5	0.8	0.6	0.8	0.5	0.5
2016	0.2	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2
2017	4.35	1.1	2.2	5.0	4.6	4.0

Малтай өрхийн тоо 2017 онд 9541 болжээ. Үүнийг 1995 онтой харьцуулахад 2270 өрхөөр, 2000 онтой харьцуулахад 913 өрхөөр буурсан байна. Харин 2005 оноос 1933 өрхөөр, 2016 онтой харьцуулахад 24 өрхөөр буурсан байна.

1.8. МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, сумаар

NUMBER OF HOUSEHOLDS WITH ANIMALS, by soum

Сум	Soum	Он / Year										
		1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	Total	11811	10454	7608	9345	9237	8968	8987	9270	9406	9565	9541
Аб	Ab	439	578	355	369	324	304	303	328	334	348	358
Ер	Yer	858	744	640	718	647	614	623	652	657	653	659
Зб	Zb	451	412	316	537	474	496	479	486	465	469	489
Ма	Ma	2740	1732	1420	1992	2108	1969	1942	2019	2072	2042	1836
Ор	Or	462	471	231	350	368	354	374	382	389	413	426
Са	Sa	423	396	248	290	278	272	294	279	287	316	337
Цн	TSn	616	681	518	558	576	592	552	577	596	596	623
Бг	Bg	882	855	581	800	791	776	777	806	801	816	797
Сн	Sn	428	614	400	474	433	416	460	490	492	507	518
От	Ot	660	666	440	556	593	593	610	646	603	627	673
Бб	Bb	594	588	368	489	489	508	526	544	565	589	580
Шр	SHr	741	632	456	461	445	455	440	449	460	462	486

Сэлэнгэ аймгийн Хөдөө аж ахуйн танилцуулга-2017

Хр	Khr	361	321	298	376	325	299	308	312	330	342	358
Сб	Sb	1313	930	599	440	427	403	364	374	397	395	378
Жа	Ja	305	294	296	387	427	401	401	400	395	412	402
Тү	Tu	350	302	238	228	238	236	242	240	273	280	310
Ху	Khu	188	238	204	320	294	280	292	286	290	298	311

**1.9. МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, сумаар
NUMBER OF HERDSMEN HOUSEHOLD, by soum**

Сум	Soum	Он / Year									
		1995	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	Total	2254	2803	4187	4214	4056	4051	4125	4193	4427	4679
Аб	Ab	90	177	200	187	170	173	143	177	196	218
Ер	Yer	92	49	197	176	229	208	444	225	234	275
Зб	Zb	74	149	296	239	251	258	233	257	265	305
Ма	Ma	550	487	493	581	489	485	1582	449	461	488
Ор	Or	91	117	187	198	198	208	155	242	240	244
Са	Sa	83	52	169	170	179	174	88	203	228	227
Цн	TSn	290	279	386	370	352	367	204	384	396	425
Бг	Bg	98	383	454	433	403	387	409	405	440	405
Сн	Sn	61	45	153	164	184	202	253	218	218	242
От	Ot	309	242	361	441	389	376	263	372	397	400
Бб	Bb	110	284	377	389	367	402	135	434	449	479
Шр	SHr	93	48	97	89	86	91	359	89	94	98
Хр	Khr	65	51	100	94	80	80	228	79	94	98
Сб	Sb	83	187	131	106	134	67	284	87	119	139
Жа	Ja	61	109	266	283	258	263	150	257	271	290
Тү	Tu	81	39	102	87	99	97	136	97	102	107
Ху	Khu	23	105	218	207	188	213	59	218	223	239

Малчин өрхийн тоо 2017 онд 4679 болсон нь 2000 онтой харьцуулахад 1876 өрхөөр, 2010 онтой харьцуулахад 492 өрхөөр, 2013 онтой харьцуулахад 628 өрхөөр, 2016 онтой харьцуулахад 252 өрхөөр тус тус өссөн байна.

2017 онд малчдын тоо 8278 болсон нь 2010 оноос 192 малчнаар, 2016 оноос 252 малчнаар тус тус нэмэгджээ.

1.10. МАЛЧДЫН ТОО, сумаар
NUMBER OF HERDSMEN, by soum

Сум	Soum	Он / Year										
		2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бүгд	Total	6707	6731	9123	8470	8361	7741	7710	7952	8051	8522	8278
Аб	Ab	392	348	543	417	526	347	319	350	330	367	399
Ер	Yer	492	492	510	421	374	443	398	401	426	441	498
Зб	Zb	326	390	460	617	507	494	502	494	472	480	498
Ма	Ma	1546	1063	938	938	896	888	907	864	891	936	916
Ор	Or	233	283	311	377	360	378	390	422	425	423	389
Са	Sa	193	201	489	247	244	300	333	372	394	460	426
Цн	TSn	356	618	731	715	759	720	736	759	787	805	830
Бг	Bg	536	647	945	846	927	745	728	736	779	850	719
Сн	Sn	186	307	390	361	367	414	399	436	397	421	411
От	Ot	303	275	563	679	821	728	717	737	733	767	696
Бб	Bb	444	636	780	760	789	739	789	808	828	859	894
Шр	SHr	137	170	128	204	158	155	161	161	163	163	168
Хр	Khr	160	190	208	214	191	158	161	165	172	192	165
Сб	Sb	199	190	837	469	323	221	128	157	156	213	199
Жа	Ja	730	470	586	481	504	465	477	495	510	530	485
Тү	Tu	144	185	211	211	218	189	187	184	190	200	148
Ху	Khu	330	266	493	513	397	357	378	411	398	415	437

1.11. МАЛЧИН ӨРХИЙН НИЙГЭМ АХУЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТ,
SELECTED SOCIAL INDICATORS OF HERDER HOUSEHOLDS

Сэлэнгэ аймаг, мян.өрх thous.households

Үзүүлэлт	Indicators	2013	2014	2015	2016	2017
Цахилгаан үүсгүүртэй	With electric engine	3766	3960	4004	4192	4540
Телевизтэй	With TV	3501	3727	3673	3890	4017
Автомашинтай	With cars	2970	3162	3467	3849	4009
Мотоциклтой	With motorcycle	1374	1584	1696	1631	1771

Аймгийн хэмжээнд 2017 онд 4679 малчин өрх тоологдсон нь 2016 онтой харьцуулахад 252 өрхөөр нэмэгдсэн байна. Нийт малчин өрхийн 97.0 хувь нь цахилгааны үүсгүүртэй, 85.8 хувь нь телевизтэй, 85.6 хувь нь автомашинтай, 37.8 хувь нь мотоциклтой гэсэн байна.

**1.12. МАЛТАЙ ӨРХИЙН БҮЛЭГЛЭЛТ, малын тооны бүлгээр,
GROUPING OF HOUSEHOLDS WITH LIVESTOCK, by group for number of livestock**

Бүлэглэлт	Өрхийн тоо	Ам бүлийн тоо	Нэг өрхийн ам бүлийн тоо	Малын тоо бодод шилжүүлсэнээр	Малын тоо толгойн тоогоор
10 хүртэлх малтай	2 169	7 593	3.5	11 431.0	11 709
11-30 малтай	1 804	6 386	3.5	30 433.2	34 066
31-50 малтай	853	2 972	3.5	25 539.7	33 588
51-100 малтай	1 128	3 951	3.5	47 386.2	82 767
101-200 малтай	1 217	4 326	3.6	68 015.0	175 489
201-500 малтай	1 535	5 936	3.9	134 772.0	491 516
501-999 малтай	685	2 867	4.2	113 990.9	459 745
1000-1499 малтай	132	630	4.8	35 629.9	150 514
1500-2000 малтай	11	70	6.4	4 601.6	18 809
2001-с дээш малтай	7	29	4.1	4 156.1	16 299

Сэлэнгэ аймгийн малтай өрхийн 91.2 хувь нь 500 хүртэлх толгой малтай байна.Энэ нь улсын нийт 500 хүртэлх малтай өрхийн 4.6 хувийг эзэлдэг байна. Харин аймгийн 1000-с дээш малтай өрхийн тоо 150 болсон нь 2016 онтой харьцуулахад 39 өрхөөр буурсан байна.

II. ГАЗАР ТАРИАЛАН

Монгол Улс 2017 онд 390.8 мян.га-д үр тариа, 15.1 мян.га-д төмс, 8.3 мян.га-д хүнсний ногоо тариалжээ. Үүнийг 2016 онтой харьцуулахад үр тариа 13.0 мян.га буюу 3.4 хувиар, төмс 0.12 мян.га буюу 0.8 хувиар их, хүнсний ногоо 0.7 мян.га буюу 7.6 хувиар тус бүр бага тариалсан байна.

Сэлэнгэ аймаг 2017 онд 157.8 мян.га- д үр тариа, төмс 2.5 мян.га-д төмс, хүнсний ногоо 2.5 мян.га- д тус тус тариалсан нь улсын дүнгийн үр тарианы 40.3 хувь, төмсний 16.5 хувь, хүнсний ногооны 30.1 хувийг тариалжээ.

Харин төвийн бүсийн дүнгийн үр тарианы 62.4 хувь, төмсний 23.8 хувь, хүнсний ногооны 50.0 хувийг тариалсан байна.

2.1. ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙ, бүс, аймаг, ургамлын төрлөөр

	Тариалсан талбай, га							
	Үр тариа		Төмс		Хүнсний ногоо		Тэжээлийн ургамал	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
УЛСЫН ДҮН	377802	390860	15024	15147	9052	8357	29893	26222.6
Төвийн бүс	242630	252626	10234	10515	5372	5025	11339	16152
ГС	-	-	22.9	17.2	18.2	17.2	10.2	4.3
ДА	11710	15064	663.9	874.1	1659	1455	170	90
ДО	-	-	33.8	30.9	51.7	67.4	6.9	10.5
ДУ	-	-	33.3	39.0	18.7	22.3	30.7	30.5
ӨМ	-	-	82.2	65.2	80.4	80.6	36.9	36.7
СЭ	147366	157804	3269.1	2586.7	2596	2557	5458	8585.6
ТӨ	83554	79758	6129.2	6902.4	947.9	825.7	5626	7394.1

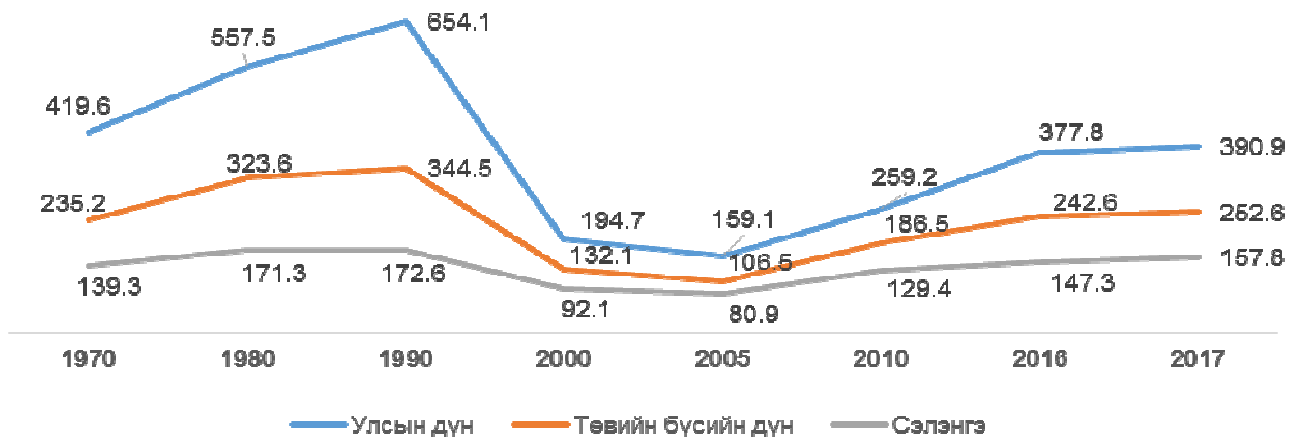
Тариалсан талбай /төрөлөөр/

2.2. ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙ, аймгийн дүнгээр, ургамлын төрлөөр

Он Year	Үр тариа Cereals	Төмс Potatoes	Хүнсний ногоо Vegetables	Тэжээлийн ургамал Fodder crops
1960	88871	476	149.2	4896
1965	131776	298	198.7	1009
1970	139392	369.4	129	1820
1975	148099	934	140	5938
1980	171339.8	1501.5	352.5	24888
1985	185903	1805.2	458.8	8040
1990	172660	3523.4	498.5	9951
1995	127320	1000.5	533.1	550
2000	92186	900.1	570.8	-
2005	80915	1398.8	1064	381
2010	129550.2	2902	1789	1264.2
2011	151807.3	3339.8	2049.9	1676.5
2012	151807.3	3339.8	2049.9	2140
2013	138978.5	4020.3	2317	1639.5
2014	142315.8	2944.9	2245.9	3126.9
2015	153567.6	2895.4	2293.1	7930
2016	147366	3269.1	2596.2	5458
2017	157804	2586.7	2556.8	8585.6

ҮР ТАРИА ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙ /мян.га-аар/

2.3. ХУРААСАН УРГАЦ, ГА-ГИЙН УРГАЦ, бүс, аймаг, ургамлын төрлөөр

	Хураасан ургац, т						Га-гийн ургац, ц			
	Үр тариа		Төмс		Хадлан өвс, мян.тн		Үр тариа		Төмс	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
УЛСЫН ДҮН	483453.4	238101.9	165329.5	121808.5	1275.4	1008.1	13.2	6.1	110	80.4
Төвийн бүс	349256.1	173681.4	115613.2	79805.3	363.0	265.7	14.6	6.9	113	75.9
ГС	-	-	97.7	100.6	1.9	2.9	-	-	42.8	58.5
ДА	18918.8	11201.5	7420.5	8605.2	59.3	47.4	17.5	7.4	111.8	98.4
ДО	-	-	202.3	100.3	5.8	5.4	-	-	59.9	32.5
ДУ	-	-	121.7	169.1	0.06	1.1	-	-	36.6	43.4
ӨМ	-	-	586.8	544.3	6.8	5.6	-	-	71.4	83.5
СЭ	244594.5	151944.4	42487.6	28557.9	167.6	131.4	16.8	9.6	130	110.4
ТӨ	85742.9	10535.5	64696.6	41727.8	121.4	71.6	10.3	1.3	105.6	60.5

Манай улс 2017 онд 238.1 мянган тонн үр тариа, 121.8 мянган тонн төмс, 82.1 мянган тонн хүнсний ногоо, 1008.1 мянган тонн өвс хадлан бэлтгэсэн нь 2016 онтой харьцуулахад үр тариа 245.3 мян.тн буюу 50.7 хувиар, төмс 43.5 мян.тн буюу 26.3 хувиар, 267.3 мян.тн буюу 20.9 хувиар тус бүр бага хураан авсан байна.

Сэлэнгэ аймаг 2017 онд үр тариа 151944.4 тн, төмс 28557.9 тн, хүнсний ногоо 30803.0 тонн хураан авсан нь улсын нийт үр тарианы 40.3 хувь, төмс 16.5 хувь, хүнсний ногоо 29.4 хувийг, харин төвийн бүсийн үр тарианы 62.4 хувь, төмс 23.8 хувь, хүнсний ногоо 50.0 хувийг тус тус хураан авсан байна. 2017 онд хураан авсан ургацыг 1990 онд хураан авсан ургацтай харьцуулахад үр тариа 40054.5 тн, төмс 2742.5 тонноор тус тус их, хүнсний ногоо 4.1 дахин бага ургац хураан авсан байна.

Хураан авсан ургацыг 2016 оны мөн үетэй харьцуулахад үр тариа 92.6 мян.тн буюу 37.8 хувиар, төмс 14 мян.тн буюу 32.9 хувиар, хүнсний ногоо 1.9 мян.тн буюу 32.9 хувиар тус бүр бага ургац хураан авсан байна. 2017 онд аймгийн хэмжээнд 128.2 мян.га-д уринш бэлтгэсэн байна.

2.4.НИЙТ ХУРААН АВСАН УРГАЦ, ургамлын төрлөөр

TOTAL GROP, by type of plants

Сэлэнгэ аймаг /тн, tons/

Он Year	Үр тариа Cereals	Төмс Potatoes	Хүнсний ногоо Vegetables
1960	109988	4961	952.8
1965	122433	2323	2480.2
1970	150582.8	3370.9	2296.9
1975	207946	10566	2044
1980	76314.9	6887.3	4041
1985	286915	23354	7271.5
1990	191998.9	31300.4	7554.4
1995	107121.2	8543.2	6576.7
2000	77007.5	8929.8	8924.5
2005	30878.2	16636	15575
2010	177658.8	42749.6	30252.9
2011	240285.7	55374.6	34867.3
2012	240285.7	62264.7	34002.3
2013	186986.3	56020.2	35474.9
2014	245349.5	45436.9	32662.1
2015	86201	37990.9	26633
2016	244594.5	42487.6	32715.6
2017	151944.4	28557.9	30803.0

2017 оны хураан авсан ургац

2.5.СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН БЭЛЧЭЭРИЙН ДААЦЫН СУДАЛГАА, сумдаар

Сумын нэр	Бүгд	Адуу	Үхэр	Тэмээ	Хонь	Ямаа	Хонин толгойгоор	Бэлчээрийн талбайг га	100 га-д оногдох мал	Хэвийн хэмжээ
Бүгд	1 509 925	95 447	218 403	507	699 295	496 273	3 127 023	1 723 299	181.5	70
Сүхбаатар	21 116	1 902	5 758		6 216	7 240	60 594.0	1 274	4756.2	70
Алтанбулаг	52 148	2 987	10 046	2	24 425	14 688	118 839.2	83 100	143.0	70
Баруунбүрэн	170 822	9 540	16 874	49	87 021	57 338	306 894.2	146 072	210.1	70
Баянгол	138 559	9 059	16 635		71 845	41 020	271 986.0	136 155	199.8	70
Ерөө	63 642	4 958	11 991		25 351	21 342	151 210.8	158 868	95.2	70
Жавхлант	82 135	4 675	10 054		38 929	28 477	157 607.3	73 764	213.7	70
Зүүнбүрэн	69 775	3 868	11 390		31 274	23 243	147 608.7	78 690	187.6	70
Мандал	101 674	11 818	27 224	50	32 376	30 206	305 881.4	108 385	282.2	70
Орхон	104 946	6 374	13 131		45 865	39 576	204 887.4	87 618	233.8	70
Орхонтуул	184 757	13 068	16 977	403	88 264	66 045	343 057.5	236 837	144.8	70
Сайхан	93 147	5 870	13 144		43 972	30 161	191 070.9	95 974	199.1	70
Сант	83 054	4 556	11 347	3	40 694	26 454	164 491.6	89 977	182.8	70
Түшиг	58 832	3 383	9 257		28 099	18 093	123 605.7	47 226	261.7	70
Хүдэр	28 432	2 700	7 875		10 374	7 483	83 258.7	46 547	178.9	70
Хушаат	72 988	2 977	9 899		35 755	24 357	137 909.3	126 326	109.2	70
Цагааннуур	162 235	6 056	20 161		81 572	54 446	293 931.4	189 208	155.3	70
Шаамар	21 663	1 656	6 640		7 263	6 104	64 188.6	17 278	371.5	70

2017 оны байдлаар 100 га бэлчээрийн талбайд 181.5 толгой мал оногдож байна. Энэ нь 100 га-д оногдох малын тооны хэвийн хэмжээнээс даруй 2.6 дахин их байгааг харуулж байна. Үүнийг 2016 онтой харьцуулахад 0.1 –ээр буурсан байна.

Сумдаар авч үзвэл Сэлэнгэ аймгийн төв Сүхбаатар сумын бэлчээрийн даац 67.9 дахин их хэтэрсэн байна. Харин Шаамар 5.3 дахин их, Мандал сум 4.0 дахин хэтэрсэн байна.

ДҮГНЭЛТ

Монгол Улсын малын тоо 2017 онд 66219.0 мянган толгой малтай болсон байна. Энэ нь урьд оны мөн үеэс мал 7.6 хувиар өссөн байна.

Төвийн бүсийн нийт мал 15193.4 мянган толгой болж 2016 оноос 1.04 сая толгойгоор өсчээ.

2017 онд аймгийн дүнгээр нийт малын тоо 1509.9 мянган толгой болж улсын дүнгийн 2.2 хувь, төвийн бүсийн дүнгийн 9.9 хувийг эзэлж байна.

Малын тоог 1970 онтой харьцуулахад 4.3 дахин, 1980 онтой харьцуулахад 3.8 дахин, 1990 онтой харьцуулахад 2.9 дахин, 2000 онтой харьцуулахад 2.3 дахин өссөн байна. 2010 онтой харьцуулахад 244.2 мянган толгой буюу 19.2 хувиар өссөн нь 1 хүнд 13.9 толгой мал ногдож байна.

2017 онд нийт малын 97.3 хувийг иргэдийн мал эзлэж байна. Үүнийг 1990 онтой харьцуулахад иргэдийн мал 11.9 дахин, 2000 оныхоос 2.6 дахин, 2010 оныхоос 20.4 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна.

2017 оны жилийн эцсийн байдлаар 529990 толгой төл бойжиж байгаа нь 1990 оны мөн үетэй харьцуулахад 2.9 дахин, 2000 онтой харьцуулахад 2.8 дахин их, 2010 онтой харьцуулахад 39.4 хувь буюу 149.9 мянган төл илүү бойжуулсан байна.

2017 онд 100 эхээс бойжуулсан төл 72 болсон нь 1995 оноос 4, 2000 оноос 8, толгойгоор тус тус илүү, харин 1990 оноос 1, 2010 оноос 23, 2016 оноос 16 толгойгоор тус тус бага төл хүлээн авчээ.

2017 оны жилийн эцсийн байдлаар оны эхний малын 4.35 хувьтай тэнцэх 69.6 мянган толгой мал хорогдоод байна.

Үүнийг өмнөх онуудын мөн үетэй харьцуулахад 1990 оныхоос 3.7 дахин, 1995 оныхоос 2.6 дахин, 2015 оныхоос 8.4 дахин их мал тус тус хорогдсон байна.

Малтай өрхийн тоо 2017 онд 9541 болжээ. Үүнийг 1995 онтой харьцуулахад 2270 өрхөөр, 2000 онтой харьцуулахад 913 өрхөөр буурсан байна. Харин 2005 оноос 1933 өрхөөр, 2016 онтой харьцуулахад 24 өрхөөр буурсан байна.

Малчин өрхийн тоо 2017 онд 4679 болсон нь 2000 онтой харьцуулахад 1876 өрхөөр, 2010 онтой харьцуулахад 492 өрхөөр, 2013 онтой харьцуулахад 628 өрхөөр, 2016 онтой харьцуулахад 252 өрхөөр тус тус өссөн байна.

2017 онд малчдын тоо 8278 болсон нь 2010 оноос 192 малчнаар, 2016 оноос 252 малчнаар тус тус нэмэгджээ.

Аймгийн хэмжээнд 2017 онд 4679 малчин өрх тоологдсон нь 2016 онтой харьцуулахад 252 өрхөөр нэмэгдсэн байна. Нийт малчин өрхийн 97.0 хувь нь

цахилгааны үүсгүүртэй, 85.8 хувь нь телевизтэй, 85.6 хувь нь автомашинтай, 37.8 хувь нь мотоциклтой гэсэн байна.

Сэлэнгэ аймгийн малтай өрхийн 91.2 хувь нь 500 хүртэлх толгой малтай байна.Энэ нь улсын нийт 500 хүртэлх малтай өрхийн 4.6 хувийг эзэлдэг байна. Харин аймгийн 1000-с дээш малтай өрхийн тоо 150 болсон нь 2016 онтой харьцуулахад 39 өрхөөр буурсан байна.

Монгол Улс 2017 онд 390.8 мян.га-д үр тариа, 15.1 мян.га-д төмс, 8.3 мян.га-д хүнсний ногоо тариалжээ. Үүнийг 2016 онтой харьцуулахад үр тариа 13.0 мян.га буюу 3.4 хувиар, төмс 0.12 мян.га буюу 0.8 хувиар их, хүнсний ногоо 0.7 мян.га буюу 7.6 хувиар тус бүр бага тариалсан байна.

Сэлэнгэ аймаг 2017 онд 157.8 мян.га- д үр тариа, төмс 2.5 мян.га-д төмс, хүнсний ногоо 2.5 мян.га- д тус тус тариалсан нь улсын дүнгийн үр тарианы 40.3 хувь, төмсний 16.5 хувь, хүнсний ногооны 30.1 хувийг тариалжээ.

Харин төвийн бүсийн дүнгийн үр тариа 62.4 хувь, төмс 23.8 хувь, хүнсний ногооны 50.0 хувийг тариалсан байна.

Манай улс 2017 онд 238.1 мянган тонн үр тариа, 121.8 мянган тонн төмс, 82.1 мянган тонн хүнсний ногоо, 1008.1 мянган тонн өвс хадлан бэлтгэсэн нь 2016 онтой харьцуулахад үр тариа 245.3 мян.тн буюу 50.7 хувиар, төмс 43.5 мян.тн буюу 26.3 хувиар, 267.3 мян.тн буюу 20.9 хувиар тус бүр бага хураан авсан байна.

Сэлэнгэ аймаг 2017 онд үр тариа 151944.4 тн, төмс 28557.9 тн, хүнсний ногоо 30803.0 тонн хураан авсан нь улсын нийт үр тарианы 40.3 хувь, төмс 16.5 хувь, хүнсний ногоо 29.4 хувийг, харин төвийн бүсийн үр тарианы 62.4 хувь, төмс 23.8 хувь, хүнсний ногоо 50.0 хувийг тус тус хураан авсан байна. 2017 онд хураан авсан ургацыг 1990 онд хураан авсан ургацтай харьцуулахад үр тариа 40054.5 тн, төмс 2742.5 тонноор тус тус их, хүнсний ногоо 4.1 дахин бага ургац хураан авсан байна.

Хураан авсан ургацыг 2016 оны мөн үетэй харьцуулахад үр тариа 92.6 мян.тн буюу 37.8 хувиар, төмс 14 мян.тн буюу 32.9 хувиар, хүнсний ногоо 1.9 мян.тн буюу 32.9 хувиар тус бүр бага ургац хураан авсан байна. 2017 онд аймгийн хэмжээнд 128.2 мян.га-д уринш бэлтгэсэн байна.

2017 оны байдлаар 100 га бэлчээрийн талбайд 181.5 толгой мал оногдож байна. Энэ нь 100 га-д оногдох малын тооны хэвийн хэмжээнээс даруй 2.6 дахин их байгааг харуулж байна. Үүнийг 2016 онтой харьцуулахад 0.1 –ээр буурсан байна.

Сумдаар авч үзвэл Сэлэнгэ аймгийн төв Сүхбаатар сумын бэлчээрийн даац 67.9 дахин их хэтэрсэн байна. Харин Шаамар 5.3 дахин их, Мандал сум 4.0 дахин хэтэрсэн байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ:

- Монгол улсын Хөдөө аж ахуйн салбар 2010-2017 он
- Сэлэнгэ аймгийн 1990-2017 оны жилийн эцсийн танилцуулга
- Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн танилцуулга-2010-2017 он
- www.nso.mn
- www.1212.mn
- selenge.nso.mn

Судалгаа хийсэн: Сэлэнгэ аймгийн Статистикийн Хэлтсийн мэргэжилтэн

Х.Батбаатар

Хянасан: Сэлэнгэ аймгийн Статистикийн хэлтсийн дарга

Д.Гүндэгмаа